

NORDISKA
MUSEET

Yttrande över promemoria Forum för levande historias framtida inriktning Ku 2021:a (Ku2022/00436)

Sammanfattning

Kulturdepartementet har begärt Stiftelsen Nordiska museets (i fortsättningen stiftelsen) yttrande över promemorian Forum för levande historias (i fortsättningen FLH) framtida inriktning. Stiftelsen anser att ett större grepp borde ha tagits på FLH:s verksamhet och organisatoriska sammanhang än vad som gjordes i utredningen. I en större genomlysning borde även för- och nackdelar ha utretts med att viktiga uppdrag om bland annat de nationella minoriteternas historia ligger på en mindre institution med begränsat historiskt verksamhetsområde snarare än på de bredare arbetande större museimyndigheterna. Stiftelsen anser även att dubblingen av expertis om Förintelsen för FLH respektive Sveriges museum om Förintelsen är otillräckligt utredd, liksom avgränsningarna av de två institutionernas pedagogiska uppdrag. Stiftelsen anser inte att FHL bör få en stärkt uppgift att sprida kunskap om de historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna utan att regeringen istället antingen bör stärka uppdrag och resurser för detta vid de större museerna eller ge FLH ett särskilt uppdrag att arbeta för att stärka dessa museers arbete i frågan.

Stiftelsen Nordiska museets synpunkter

Stiftelsen vill hänvisa till de synpunkter som stiftelsen tidigare lämnat på den offentliga utredningen Sveriges museum om Förintelsen, SOU 2020:21 (yttrande dnr 1.3-2020/67 av 2020-07-14 över Ku2020/01036/KL).

I detta tidigare yttrande ställde sig stiftelsen positiv till den föreslagna inriktningen och uppdraget för Sveriges museum om Förintelsen, som nu i stora drag håller på att förverkligas. Stiftelsen pekade dock på att viktiga aspekter av det nya museets förhållande till frågor om samlande, dokumentation, forskning och redan befintliga samlingar vid andra museer inte var tillräckligt genomlysta. Stiftelsen ansåg att FLH med fördel skulle kunna ges uppdraget att inrätta det nya museet, bland annat för att undvika en svår avgränsning av uppdrag om flera institutioner skulle arbeta utifrån kunskap om Förintelsen. När nu valet har gjorts att inrätta Sveriges museum om Förintelsen som en del av Statens historiska museer uppstår som en följd olika frågor om avgränsningen i uppdrag.

FLH står för en högkvalitativ historiepedagogik och i synnerhet i relation till skolan. Promemorian tydliggör FLH:s pedagogiska tänkesätt, riktlinjer samt dess breda och viktiga arbete utifrån Förintelsen, med demokratifrågor, mot rasism och hatbrott, samt för att främja mänskliga rättigheter och kunskapen om de nationella minoriteternas historia.

Samtidigt som FLH står för ett pedagogiskt arbete av hög kvalitet så saknar FLH enligt stiftelsens mening den institutionella tyngd som en koppling till någon av de större museimyndigheterna skulle kunna ha givit. FLH:s kunskapsförmedling bygger på forskning och kunskap, men den saknar gedigen bas i en bredare museal och historieförmedlande verksamhet. FLH har exempelvis saknat de museala komponenter inom sitt verksamhetsområde som nu byggs upp inom Sveriges museum om Förintelsen. Sett ur ett annat perspektiv så skulle de frågor om demokrati, historiebruk och de nationella minoriteternas historier i Sverige som FLH arbetar med i högre grad än idag behöva behandlas i de större museimyndigheternas verksamheter. Det är olyckligt att dessa frågor i så hög grad blir ett avgränsat arbete vid en mindre institution med begränsat historiskt uppdrag snarare än en naturlig del för de brett arbetande större museerna med vidare historiskt uppdrag där frågorna kan få ett bredare genomslag.

Ur båda dessa perspektiv skulle ändamålsenligheten i FLH:s status som en mindre, helt självständig institution kunna övervägas. När nu det nya museet inrättas accentueras dessa frågor ytterligare.

- Stiftelsen bedömer att ett större grepp borde ha anlagts på FLH:s verksamhet och organisatoriska sammanhang än att bara se till de justeringar av uppdraget som i nuläget måste göras relativt det nya museet.

Ett sådant större grepp har legat utanför arbetet med den föreliggande utredningen och promemorian. När det gäller specifika synpunkter på promemorians innehåll vill stiftelsen särskilt ta upp avgränsningarna ifråga om expertis samt pedagogik gentemot skolan. Stiftelsen instämmer inte i utredningens slutsats att det bör vara ”relativt lite” av respektive verksamhet som riskerar att överlappa. Stiftelsen vill också invända mot förslaget att FLH skall få ett ännu skarpare uppdrag att arbeta med Sveriges nationella minoriteter.

Utredningens linje är att det nya museets och FLH:s uppdrag bör kunna fungera komplementärt och promemorian understryker förutsättningarna för samverkan och samarbete när det gäller expertis, pedagogiskt arbete gentemot skolan och även när det gäller utställningar. Båda institutionerna ska arbeta aktivt med Förintelsens minnesdag. Men någon formalisering av samverkan är enligt utredningen inte nödvändig.

Frågan om expertis är enligt stiftelsens mening otillräckligt utredd. Båda institutionerna ska enligt förslag kunna fylla en expertroll när det gäller kunskapen om Förintelsen vilket för museets del är tänkt att handla om att bedriva aktiv forskning, för FLH:s del att fortsätta arbeta med nära kontakter med forskare vid universiteten som kan kvalitetssäkra innehållet. Forskning och kontakt med forskare är naturligtvis viktigt som bas för respektive verksamhet. Men om man följer promemorians förslag inrättas i så fall en statlig dubbling av institutionell expertis inom området. Detta kan begrundas i ett samhällsekonomiskt perspektiv. Även om FLH har en forskningsmässigt svagare verksamhet fungerar institutionen i vissa avseenden som expertinstans och har bland annat en utarbetad kunskapsbank. Stiftelsen anser att de specifika frågorna kring forskning och expertis, som vilka slags forskare/expertiser det handlar om, hur de ska arbeta och hur konkurrens på området kan

undvikas inte är tillräckligt belysta i utredningen. Om man strävar efter ett komplementärt förhållande, hur ska detta i så fall åstadkommas och särskilt om man anser att en formalisering av samverkan inte behövs?

- Stiftelsen anser att frågan om dubblering av expertis om Förintelsen vid de två institutionerna, vilken specifik expertis det handlar om, hur respektive institution ska fungera i detta avseende samt hur de två institutionerna ska samverka snarare än konkurrera i frågan är otillräckligt utrett och belyst i promemorian.

Liknande frågor som de kring expertis finns kring de båda institutionernas tänkta parallella pedagogiska arbete utifrån kunskap om Förintelsen. Museet ska enligt förslag arbeta med fokus på själva de historiska sammanhangen kring Sverige och Förintelsen, medan FLH istället arbetar med fokus på lärdomarna av Förintelsen och i synnerhet i dagens samhälle relaterat till frågor om rasism och diskriminering. Men ur skolans perspektiv bör det i båda fallen ju handla om lärdomar av Förintelsen i dagens samhälle, även om det specifika innehållet tar olika utgångspunkt. Det är svårt att se hur det i detta fall inte skulle uppstå en dubblering av funktioner och arbete, vilket även är en farhåga som departementsföreträdare lyfter i promemorian. Det kan finnas fördelar med att skolan erbjuds flera olika utbildningsmaterial med utgångspunkt i Förintelsen, men en annan möjlighet skulle kunna vara att medan FLH fortsätter utveckla sitt avancerade arbete gentemot skolan så skulle det nya museets verksamhet kunna begränsas i detta avseende för att undvika ett statligt dubbelarbete. Utredningens förslag om att ytterligare stärka FLH:s utbildningsvetenskapliga kompetens skulle kunna ligga i linje med ett sådant tankesätt och en sådan renodling.

SHM och FLH uttrycker enligt promemorian var för sig själva att de inte önskar utarbeta några skarpa gränsdragningar mellan vad respektive myndighet ska få ta sig an. Men ur ett samhällsekonomiskt perspektiv kan det vara rimligt att överväga i hur hög grad det är önskvärt med myndigheter med överlappande uppdrag och hur detta kan förebyggas.

- Stiftelsen anser att gränsdragningen mellan FLH och Sveriges museum om Förintelsens respektive pedagogiska arbete gentemot skolan skulle kunna ha utretts närmare för att undvika överlappning.

Utredningen beskriver FLH:s berömvärda arbete med att sprida kunskap om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna i Sverige och föreslår (sektion 4.2.3) att regeringen ska överväga att ge FLH en permanent uppgift i detta avseende som även handlar om att hantera frågor som arbetet med sanningskommissionen, sannings- och försoningskommissionen och vitboken kommer att resultera i. Stiftelsen instämmer i att FLH gör ett berömvärdt arbete i denna fråga. Men stiftelsen anser även som ovan nämndes att det är olyckligt att detta arbete ska bedrivas av en mindre institution med begränsat historiskt verksamhetsfält istället för ett brett arbete vid de större museerna som behandlar hela historien. De nationella minoriteternas historier kan egentligen inte brytas loss från Sveriges eller Nordens övergripande historia utan regeringen borde verka för att arbetet med att sprida kunskap om dessa historier borde integreras med det breda historiska arbetet vid landets större museer. Risker är annars att det blir marginaliserade historiskildringar utan sina större sammanhang, samt naturligtvis att arbetet med detta stannar av vid de större museerna som i teorin då kan hänvisa till att arbetet med att synliggöra dessa delar av historien inte behöver prioriteras där. En alternativ möjlighet i frågan skulle kunna vara att FHL i analogi med utredningens förslag till hur FLH ska arbeta med att stödja demokratiinsatser som genomförs

av andra institutioner får i uppdrag att stärka andra institutioners arbete även i frågan om de nationella minoriteterna.

- Stiftelsen anser inte att FHL ska få en stärkt uppgift att sprida kunskap om de historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna utan istället att regeringen antingen bör stärka uppdrag och resurser för detta vid de större museerna eller ge FLH ett särskilt uppdrag att arbeta för att stärka dessa museers arbete i frågan.

I beredningen av ärendet har Fredrik Svanberg, chef för Kulturhistoriska avdelningen deltagit.

Stockholm 2022-06-28

Sanne Houby-Nielsen
Styresman för Nordiska museet